

SUOMALAISTEN NIMENANTO YKSILÖLLISTYNYT

Eero Kiviniemi *Suomalaisten etunimet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006. 431 s. ISBN 978-951-746-873-2.

Laajalle yleisölle tarkoitettuja etunimi-aiheisia kirjoja on Suomessa ilmestynyt varsin paljon viime vuosikymmeninä. Valtaosa näistä on erilaisia etunimisana-kirjoja, joissa pääpaino on yksittäisten nimien etymologioiden esittelyssä. Tällaisia ovat julkaisseet etenkin Kustaa Vilkuna (1959, 1969, 1976/2005) ja Pentti Lempiäinen (1989, 1994, 1999/2004), jotka käsittelevät teoksissaan niin nimipäiväkalerimme eri aikojen nimistöä kuin muita maassamme käytössä olleita etunimiä. Samalla linjalla jatkaa myös Anne Saarikallen ja Johanna Suomalaisen (2007) laaja etunimisanakirja. Minna Saarelma (2006, 2007) taas on käsitellyt suomalaisia nimipäiväperinnettä sekä esitellyt suppeahkossa etunimikirjassaan nimipäiväkalerimme nykynimet niiden taustan mukaan ryhmiteltyinä. Aivan uusia nimehdokkaita suomalaisille ovat tarjonneet Juri Nummelin ja Elina Teerijoki (2003, 2004, 2005).

Nimistöntutkimuksen professori (nykyään emeritus) Eero Kiviniemen etunimikirjat ovat sen sijaan ainoita maassamme ilmestyneitä populaareja nimikirjoja, joissa suomalaista etunimisysteemiä käsitellään kokonaisuutena. Vuonna 1982 ilmestynyt *Rakkaan lapsen monet nimet: Suomalaisten etunimet ja nimervalinta* on suomalaisen etunimitutkimuksen perusteos, jossa oli ensimmäisen kerran tarkasteltavana koko suomenkielisen väestömme etunimistö laajan atk-aineiston pohjalta. Väestörekisterikeskukselta hankittu aineisto käsitti kaikkien vuonna 1965 elossa olleiden ja tämän jälkeen syntyneiden suomalaisten

etunimet vuoteen 1981 asti, yhteensä yli 13 miljoonaa nimeä. Vuonna 1993 ilmestynyt *Iita Linta Maria: Etunimiopas vuosituhat-ten vaihteeseen* keskittyi puolestaan etunimistöössämme 1980-luvulla tapahtuneisiin muutoksiin uudempien tilastoaineistojen valossa. Suomalaisen nimipäiväkalerin toimittajana vuodesta 1984 toiminut Kiviniemi onkin perehtynyt näihin aineistoihin monipuolisesti ja löytänyt niistä kiintoisia tutkimustuloksia. Vastaavanlaisia, laajoihin tilastoaineistoihin pohjautuvia etunimisy-temien tutkimuksia ei muissa Euroopan maissa ole juurikaan tehty, joten Kiviniemi on tällä alalla todellinen uranuurtaja.

Suomalaisten etunimet -kirjan ilmestyminen on jälleen tärkeä merkkipaalu suomalaisessa etunimistön tutkimuksessa. Kirja on Kiviniemen tähänastisista etunimikirjoista laajimpaan tilastoaineistoon perustuva. Se sisältää runsaasti uutta, ennen julkaisematonta tietoa etenkin nimien suosionvaihtelusta ja nimervalinnassa viime aikoina tapahtuneista varsin suurista muutoksista. Kirjan aineisto kattaa lähes täydellisenä noin 125 vuoden ajanjakson vuodesta 1880 vuoteen 2005.

KÄRKINIMIEN SUOSIO TASOITTUNUT

Suomalaisten etunimet jakautuu seitsemään pääluokkaan, jotka sisältävät kaikkiaan 87 kaaviota sekä erilaisia taulukoita ja nimilistoja. Kirjan lopussa on myös englanninkielinen tiivistelmä, jossa nämä kaaviot ja nimilistat selitetään niin, että kirjan olennainen sisältö välittyy myös

▷

kansainväliselle tutkijayhteisölle. Kirjan rakenteeseen kuuluvat myös lyhyet etunimiin liittyvät »kainalojutut», joita on siroteltu pitkin kirjaa kevyiksi välipaloiksi. Ne sisältävät niin suomalaisten omia tarinoita etunimien valinnasta kuin vaikkapa television lastenohjelman hahmojen KatjaKai ja AimoAnna nimien analyysiä. Kaikkiaan kirjan ulkoasu on miellyttävä ja tyylikäs. Mainio yksityiskohta on, että tyttöjen nimiä koskevat kaaviot ovat kirjassa punaisia, poikien sinisiä.

Ensimmäisessä luvussa »Omat nimet» Kiviniemi lähtee liikkeelle siitä, mitä oma nimi suomalaisille merkitsee, millaisia — usein varsin oikeaan osuvia — käsityksiä ihmisillä on nimien yleisyydestä tai nimimuodin muutoksista ja millaiselta suomalaisen etunimistön kokonaisuus näyttää. Hän havainnollistaa etunimistömme muuttumista tarkastelemalla kahta koululuokkaa 1940- ja 2000-luvuilta. Vaikka nimistöt poikkeavat selkeästi toisistaan, kaikkein yleisimmistä tyttöjen- ja poikiennimistä näyttää kuitenkin aina olevan jokin nimivariantti suosiossa. Esimerkiksi *Anna*-nimen suurta suosiota ovat seuranneet 1900-luvulla siihen pohjautuvien nimien *Anja*, *Anne*, *Anu* ja *Anni* suosiot.

Erilaisten etunimien määrä on Suomessa kasvanut selvästi viime vuosikymmeninä. Kun *Rakkaan lapsen monet nimet* -kirjan vuoteen 1981 ulottuvassa aineistossa oli noin 34 000 erilaista etunimeä, on uuden nimikirjan koko 1900-luvun kattavassa aineistossa etunimiä jo noin 50 000. Valtaosa näistä nimistä on vain kerran annettuja, ja uniikkienimien osuus vuosittain annetuista nimistä on moninkertaistunut 1960-luvulta lähtien. Niiden osuus on tyttöjen nimistä nykyään jo yli 9 prosenttia ja poikien ni-

mistä lähes 7 prosenttia. Nimenanto on siis yksilöllistynyt ja monipuolistunut.

Yleisimmät nimet ovat perinteisesti Suomessa kattaneet varsin ison osan kaikista etunimistä. 1900-luvulla 2 000 miesten ja naistennimeä riitti noin 98 prosentille kaikista suomalaisista. Parhaimpina vuosina 50 yleisintä tyttöjen ensimmäistä etunimeä on kattanut noin 75 prosenttia tyttöjen nimistä, ja poikien nimissä vastaava luku on ollut jopa 80 prosenttia. 1970-luvulta lähtien samanimisyyden on sen sijaan vähentynyt selvästi, ja 50 yleisintä nimeä kattaa nykyään vain hieman alle puolet niin tyttöjen kuin poikien nimistä. Kärkinimien suosion tasoittuminen onkin yksi selkeimmistä viime vuosikymmenten trendeistä. Kun esimerkiksi suosituimman nimen *Sari* sai vuonna 1966 jopa 7,4 tyttöä sadasta, suosituimpien nimien osuudet kunkin vuoden syntyneistä tytöistä ovat 2000-luvulla jääneet alle kahden prosentin. Samanlaista kehitys on ollut myös poikien nimissä. Kiviniemi selittää tätä ilmiötä paitsi yksilöllisyyden lisääntymisellä myös julkisuuteen saatettujen suosituimpien etunimien listojen vaikutuksella. Kun suosikkienimet ovat kaikkien tiedossa, nimenantajat osaavat välttää yleisimpiä nimiä.

UUSVANHAT NIMET SUOSIOSA

Kirjan toisessa luvussa »Suosituimmat nimet neljältä ajanjaksolta» Kiviniemi tarkastelee aluksi 1900-luvun nimenantoa. Hän jakaa vuosisadan aikana syntyneen väestön kahteen yhtä suureen ryhmään: vuosina 1900–1959 ja 1960–1999 syntyneisiin. Kummastakin ajanjaksosta hän esittää 50 yleisimmän tyttöjen ja poikien ensinimien listat.¹ Huomionarvoista on,

¹Kiviniemi on luonut uuden, varsin mainion termin *ensinimi* viittaamaan ensimmäiseen etunimeen. Ehkä jälkimmäisiä etunimiä voisi vastaavasti kutsua *jälkinimiksi*? Kiviniemi ei ole kuitenkaan ottanut tätä termiä käyttöön.

että tyttöjen 1900-luvun jälkipuolen listassa on 14 sellaista nimeä, joiden esiintymistä yli 95 prosenttia on annettu vuoden 1960 jälkeen. Poikien listalta löytyy taas 9 nimeä, joiden esiintymistä yli 98 prosenttia on tänä ajanjaksona annettuja. Etunimistämme uudistui siis 1900-luvun aikana varsin paljon.

1900-luvun kokonaiskatsauksen jälkeen Kiviniemi siirtyy tarkastelemaan erikseen 1990-luvun ja 2000-luvun alkuvuosien nimeä ja esittelee aluksi näiden ajanjaksojen sadan suosituimman tyttöjen ja poikien ensinimen listat. Merkittävimpänä suosikinimien trendinä hän näkee niin sanottujen uusvanhojen eli uudelleen suosituiksi tulleiden vanhojen nimien suosion. Yleensä nämä nimet ovat noin vuosisata aiemmin yleisimmillään olleita nimiä tai niiden kansanomaisia muotoja. Kiintoisa havainto on, että vanhastaan harvinaisilla nimillä on yleensä ollut paremmat mahdollisuudet nousta uusiksi muotininimiksi kuin aiemmilla muotininimillä, koska ne ovat nimenantajille tavallaan uuden veroisia. Hyviä esimerkkejä tällaisista ovat *A(a)da* ja *Venla*. Aiempia suosituimpia ensinimiä ovat myös kolmitavuiset nimet (*Aleksi*, *Matias*) ja raskaat kaksitavuiset nimet (*Niklas*, *Rasmus*). Kiviniemi analysoi tässä luvussa myös nimi-päiväkalenteriin pääsyn vaikutusta nimien suosioon ja osoittaa tilastojensa avulla, ettei tämä vaikutus ole mitenkään huomattava — toisin kuin usein kuvitellaan.

UNIIKKINIMIEN ETSINTÄÄ

Kirjan kolmannessa ja laajimmassa luvussa Kiviniemi käsittelee nimenvalintaa ja siinä tapahtuneita muutoksia. Näistä selkein on yhteisöllisyyden vähentyminen ja yksilöllisyyden lisääntyminen, mikä on johtanut nimivalikoiman laajenemiseen ja kärkinimien suosion tasoittumiseen. Kiviniemi toteaaakin, ettei etunimien valinnassa ole

noin sataan vuoteen tapahtunut yhtä suurta ja nopeaa muutosta kuin kolmen viimeisen vuosikymmenen aikana. Tähän verrattavia ilmiöitä ovat aiemmin olleet lähinnä vain yhtä useamman etunimenannon yleistymisen sekä omakielisten etunimien synty. Se, että lapsille etsitään yhä useammin harvinaisia tai jopa uniikkeja nimiä, kertoo yhteiskuntamme arvojen muuttumisesta. Kiviniemi lainaa filosofi Maija-Riitta Ollilaa, jonka mukaan yksilön itsemääräämisoikeuden tarve on nyky maailmassa äärimmäisen voimakas. Nimistön monimuotoistumiseen ovat epäilemättä vaikuttaneet myös yleinen kansainvälistyminen ja tiedonkulun nopeutuminen.

Kiviniemi puhuu nimenvalinnan yhteydessä »näkyvästä aistista», jonka perusteella nimenantajat tuntuvat ikään kuin alitajuisesti löytävän lapsilleen muodikkaita nimivaihtoehtoja. Vaikka nimenantaja itse pitäisi omaa valintaansa yksilöllisenä, se osoittautuu usein jonkin ajalle ominaisen muotisuuntauksen mukaiseksi. Tyypillistä onkin, että muoti toisaalta erottaa, toisaalta yhdistää, ja yksilöllisyys on usein vain näennäistä.

Selkeä suuntaus nimenannossa on myös kolmenimisyyden yleistyminen. Kun 1970-luvun lopussa kolmen etunimen saaneita oli noin 10 prosenttia tytöistä ja 15 prosenttia pojista, nykyään tytöistä on kolmenimisiä jo yli 30 prosenttia ja pojista yli 35 prosenttia. Lopuilla on yleensä kaksi etunimeä. Yksinimisiä on suomalaisista alle kaksi prosenttia, mikä on eurooppalaisittain todella vähän. Poikien kolmenimisyyden yleisyyttä Kiviniemi selittää sillä, että pojille annetaan tyttöjä useammin suvun perinteisiä nimiä.

Kiviniemi analysoi myös merkityksellisiä etunimiketjuja, kuten *Jalo Aatos* tai *Väinö Oiva Urho*, joita hän kutsuu »puhuviksi nimiyhdistelmiksi». Monet tällaisista ovat kiteytyneet yhdysnimiksi tai yhdyssanan sisältäviksi nimiksi kuten *Meri-Tuuli* tai

▷

Suvituuli. Tyyppiä *Meri-Tuuli* Kiviniemi kutsuu puhuvaksi yhdysnimeksi.

Yhdysnimityyppi alkoi yleistyä Suomessa 1800-luvun lopussa. Ensimmäinen yleinen yhdysnimi oli 1930-luvun suosikki *Anna-Liisa*, jota seurasivat 1940- ja 1950-luvuilla *Maija-Liisa*, *Marja-Liisa* ja *Marja-Leena*. Pojilla yhdysnimet yleistyivät neljä vuosikymmentä myöhemmin kuin tytöillä. Myöhemmin yhdysnimiä alettiin luoda molemmille sukupuolille lähes mistä tahansa nimistä. Erilaisten yhdysnimien osuus kaikista nimistä onkin Suomessa harvinaisen suuri: naisten nimistä vähintään 40 prosenttia ja miesten nimistä hieman vähemmän. 1990-luvulta lähtien yhdysnimien määrä on kuitenkin selvästi laskenut. Tätä Kiviniemi selittää sillä, että yksilöllisyyttä ei enää tavoitella erikoisilla yhdysnimillä vaan luomalla tai etsimällä toisenlaisia uniikkiniimiä. Kirjassa esitellään sellaiset tyttöjen ja poikien yhdysviivalliset nimet, joita on annettu 1900-luvulla vähintään 200 lapselle.

Suomalaisten jälkimmäiset etunimet poikkeavat monin tavoin ensinimistä. Niitä annetaan useammin suku- tai perheyhteyttä osoittaviksi, ja ne ovat myös valtaosin kolmitavuisia. Suomalaista nimenantoa sääteleeikin niin sanottu viskurilaki, jonka mukaan raskain leksikaalinen aines pyrkii asettumaan nimiyhdistelmien loppuun. Siksi tavurakenteeltaan pitkät nimet ovat yleisiä nimenomaan jälkimmäisinä etuniminä ja lyhyet ensiniminä. Yleisimmät jälkimmäiset etunimet ovat myös huomattavasti yleisempiä kuin yleisimmät ensinimet, ja niiden ajallinen vaihtelu on ensinimiä hitaampaa. Kirjassa listataan tyttöjen ja poikien yleisimmät jälkimmäiset etunimet (*Maria*, *Anneli*, *Helena*; *Juhani*, *Olavi*, *Johannes*), samoin kuin ne nimet, jotka esiintyvät vähintään 95-prosenttisesti jälkimmäisinä etuniminä (*Eufrosyyne*, *Fransiina*; *Antinpoika*, *Pellervo*).

Miesten ja naisten nimien välinen ero ei Suomessa ole aivan selvä, vaikka nimilaki edellyttää, ettei pojalle tule antaa naisenimeä eikä tytölle miehennimeä. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa ongelmallisia olivat uudet omakieliset etunimet (*Lahja*, *Sulo*), mutta myöhemmin tilanne on selkiytynyt. Sellaisia nimiä, joita on vuoden 1960 jälkeen annettu kummallekin sukupuolelle vähintään kymmenen kertaa, on enää vain kymmenen (mm. *Mirka*, *Nikita*, *Tuisku* ja *Venni*). Uusien harvinaisten nimien kohdalla näihin ongelmiin kuitenkin törmätään jatkuvasti. Esimerkiksi nimen *Kuu* saaneissa on sekä tyttöjä että poikia.

Nimenvallinnan perusteita Kiviniemi käsittelee aiempia kirjojaan seikkaperäisemmin ja myös uudemman, erilaisista lähteistä kootun aineiston pohjalta. Tärkeimmiksi nimenantoperusteiksi hän listaa seuraavat (s. 131): 1) nimi suvusta, 2) muulla tavoin ilmaistu suku- tai perheyhteys (esimerkiksi sisarusten nimien äänteellinen samankaltaisuus), 3) muut henkilöesikuvat, 4) nimen kauneus tai mieltymys nimeen, 5) nimen käyttöön liittyvät näkökohdat, kuten ongelmattomuus eri kannoilta, 6) nimeen sisältyvän ilmauksen merkitys, 7) syntymä- tai kastepäivä ja 8) muut valintaperusteet. Selvää on, että lista ei ole tyhjentävä ja että nimenvallintaperusteet toimivat käytännössä usein päällekkäin. Vaikka sukulaisten mukaan nimeäminen on yhä ehkä yllättävänkin yleistä, Kiviniemi korostaa, että suvun nimistä valitaan nimenomaan ajan nimityyliin sopivia nimiä.

Uutta, kiintoisaa tutkimustietoa Kiviniemi tuo erilaisten julkisuuden henkilöiden ja kirjallisten esikuvien vaikutuksesta nimenantoon. Laajoihin tilastoaineistoihin tukeutuen hän osoittaa, kuinka esimerkiksi *Taina*-nimen suosio nousi 1960-luvulla tanssija-näyttelijä Taina Elgin vaikutuksesta, kuinka Aino Räsänen Helena-kirjat nostivat sotien jälkeen *Helenan*, *Jarin* ja

Päivin todelliseksi suosikkinimiksi ja kuinka pikajuoksija Voitto Hellsten nosti *Voitto*-nimen uudelleen suosioon 1950-luvulla. Nimien kauneus nimenantoperusteena on sen sijaan vaikeammin määriteltävä asia. Nimen äänneasun tai merkityksen lisäksi siihen näyttävät vaikuttavan myös nimen kantajaan liittyvät mielteet, samoin kuin nimimuodin vaihtelut.

Kiviniemi esittelee tässä luvussa myös etunimiä koskevat nimilain säännökset sekä antaa lukijoille omia vinkkejään nimenvalintaan — ei moralisoiden vaan erilaisia käytännöllisiä näkökohtia esille tuoden. Lisäksi hän pohtii, kuinka nimipäiväkalenteria voitaisiin pitää paremmin ajan tasalla tilanteessa, jossa nimeananto on yhä yksilöllisempää. Tämä lienee mahdollista vain karsimalla kalenterista todella harvinaisia nimiä sekä ottamalla eri päivien kohdalle yhä useampia ja usein myös taustaltaan erilaisia nimiä.

MEDIAN VAIKUTUS VAHVA

Etunimien ajallinen ja alueellinen vaihtelu on kirjan neljännen luvun teemana; tosin siihen on kirjassa viitattu jo moneen kertaan aiemminkin. Monia etunimistöön liittyviä seikkoja näyttääkin olevan mahdotonta käsitellä selkeästi toisistaan erillään, koska ne toimivat käytännössä usein yhdessä. Tämä tuo kirjaan väistämättä jonkin verran lukijaa häiritsevää toistoa.

Nimien suosionvaihtelua Kiviniemi on jo 1980-luvulta lähtien tarkastellut amerikkalaisen Everett M. Rogersin 1960-luvulla esittelemän innovaatioteorian näkökulmasta, joka luokin tälle tarkastelulle toimivan teoreettisen kehysten. Nimet leviävät suomalaisessa yhteiskunnassa muiden uudenoston tavoin, niin ajallisesti kuin alueellisesti, ja niiden yleistymisen kuvaaja on tyypillinen aaltomainen innovaatiokäyrä. Nimien leviämistä sosiaaliluokista toisiin

Kiviniemi ei sen sijaan ole tutkimuksissaan selvittellyt. Tämä johtunee siitä, ettei Väestötietokeskuksen aineisto ole tällaisia tietoja sisältänyt. Toisaalta Suomen kaltaisessa sosiaalisesti varsin yhtenäisessä maassa tällaiset tiedot eivät ehkä toisi tutkimukseen edes merkittävää lisäarvoa, kuten saattaisi käydä esimerkiksi Ison-Britannian kaltaisissa vahvan sosiaalisen hierarkian maissa.

Suomessa nimien leviämisen alueelliset, ajalliset ja määrälliset erot ovat viime vuosikymmeninä tasoittuneet, mikä selittyy etenkin tiedonkulun nopeutumisella. Esimerkiksi *Antti*-nimen suosionvaihtelukäyrät osoittavat, että vielä 1900-luvun alussa nimi oli hyvin eri tavoin suosittu maamme vanhoissa lääneissä, mutta varsinkin 1960-luvulta lähtien nämä eri läänien käyrät ovat lähes identtisiä. Samoin vanhat muotinit (esim. *Aili*) saattoivat saada eri puolilla maata hyvinkin erilaisia suosionvaihtelukäyriä, kun taas uudempien muotinit (esim. *Minna*) käyrät ovat kaikkialla hyvin samanlaisia. Suomalaisten nimenanto on siis olennaisesti yhdenmukaistunut.

Kiviniemi luokittelee pääaineistonsa (1880–1999) nimet niiden suosion mukaan joko yksihiippuisiksi (noin 75 % nimistä) tai kaksihiippuisiksi (noin 24 %). Yksihiippuisia nimiä on aineistossa runsaasti siksi, että niiden huippu on usein niin myöhäinen, ettei uusi huippu ole vielä ollut edes mahdollinen. Kaksihiippuisista nimistä kolme neljännestä on sellaisia, joissa huippujen väli on noin sata vuotta tai enemmän, lopuilla se on 50–90 vuotta. Aaltomainen suosionvaihtelu on siis etunimille tyypillistä. Niin sanottuja »ikivihreitäkin» nimiä on, mutta vain muutamia (esim. *Eeva*, *Liisa*; *Matti*, *Olli*). Vähintään yhden promillen yleisyystasolla on koko 1900-luvun aikana ollut vain 15 naisten ja 14 miesten ensinimeä. Tyypillistä onkin, että lapsille ei juurikaan valita sellaisia

▷

nimiä, jotka ovat nimenantajien omalla tai edellisellä sukupolvella yleisiä, koska niihin liittyy usein vahvoja henkilömieliviivä.

Jälkimmäisten etunimien suosionvaihtelu poikkeaa ensinimien vaihtelusta siten, että suosion aallot ovat usein hyvin pitkiä ja loivia. Syynä tähän on, että näitä nimiä käytetään varsin vähän, joten ne jäävät usein tuntemattomiksi. Luvussa esitellyt kaaviot osoittavat, kuinka monet nimet, kuten *Olavi* tai *Ilmari*, ovat hyvin yleisiä ja varsin tasaisesti suosittuja jälkimmäisinä etuniminä, kun taas ensiniminä ne ovat harvinaisia ja ehkä vain tiettyinä aikoina suosittuja.

Kiviniemi tarkastelee myös vuosittain vaihteen suosituimpien ensinimien ajallista vaihtelua. Nämä nimet voidaan jakaa perinteisiin uuden huippunsa ohittaneisiin nimiin, perinteisiin nousussa oleviin nimiin, aiemmin harvinaisiin huippunsa ohittaneisiin nimiin, aiemmin harvinaisiin nouseviin nimiin ja uusiin nouseviin nimiin. Nimien suosio nousee ja laskee usein hyvin johdonmukaisesti, ja laskun jälkeen nimi voi jäädä pitkiksi ajoiksi vain harvoin valituksi. Kun uusia nimivaihtoehtoja aletaan taas noin sadan vuoden jälkeen etsiä vanhojen nimien joukosta, nimi saattaa nousta uudelleen suosioon — tai jäädä nousematta. Monet muotiniimet näyttävät myös noston suosioon muita äänteellisesti läheisiä nimiä. Niinpä ei ole yllättävää, että esimerkiksi *Emma* ja *Ella* ovat molemmat olleet suosittuja 2000-luvulla.

Kiviniemi analysoi tässä luvussa myös mediajulkisuuden vaikutusta nimistöön — ja hämmästelee tämän vaikutuksen suuruutta. Tilastot osoittavat selvästi, kuinka *Teija*-nimi tuli Suomessa suosituksi 1950-luvulla missi ja televisiokuuluttaja Teija Sopasen vaikutuksesta, kuinka Anni Polvan Tiina-kirjat nostivat *Tiinan* 1960-luvun suosikkiniemeksi ja kuinka muutkin missit,

kuten Armi Kuusela, Virpi Miettinen ja Satu Östring, ovat vaikuttaneet nimistöön. Tällainen vaikutus riippuu kuitenkin myös kyseisen henkilön nimestä: jos nimi on jo valmiiksi yleinen, julkisuuden henkilö ei sen suosiota juuri lisää. Sen sijaan harvinaisemmista nimistä innostutaan helpommin. Tällaisia ovat viime vuosina olleet esimerkiksi *Viivi*, jonka suosion taustalla on lähinnä televisiotoimittaja Viivi Avelan, ja *Veeti*, jonka taustalla on laulaja Veeti Kallio. Mediajulkisuuden vaikutus nimistöön on usein hyvin nopeaa ja myös lyhytkestoista.

VIERAITA VAI OMAKIELISIÄ NIMIÄ?

Suomalaisen etunimistön historiallisen katsauksen Kiviniemi tarjoaa vasta kirjan viidennessä luvussa »Mistä nimet tulevat?», mikä onkin hyvin lukijaystävällinen ja toimiva ratkaisu. Useinhan tämäntyyppiset teokset lähtevät liikkeelle kaukaisesta historiasta ja saapuvat nykypäivään vasta kymmenien sivujen jälkeen. Koska tämä kirja lähtee liikkeelle nimistömme nykytilanteesta ja lukijan omista nimiin liittyvistä kokemuksista, se saa lukijan mukaansa heti alkusivuilta lähtien.

Kiviniemi selvittää katsauksessaan niin suomalaisen esikristillisen henkilönnimisysteemin piirteitä kuin kristinuskon vaikutusta nimistöömme. Tunnettuahan on, että vanha esikristillinen henkilönnimistömme (*Hyvälempi, Ihatoivo, Mielikkä, Viljapäivä* jne.) katosi kristinuskon myötä lähes täysin ja säilyi lähinnä vain asutusnimistöissä (*Nousiainen, Viljakkala*) ja sukunimissä (*Ihalainen, Toivanen*). Kristillisen nimistön yhteydessä Kiviniemi tarkastelee myös naapurimaidemme Ruotsin ja Venäjän kehitystä. Hänen mukaansa kristillinen nimistö alkoi yleistyä maassamme 1100-luvulla. Ensimmäiset kirjalliset lähteet suomalaisen henkilönnimistä ovat tosin vasta 1300-

luvulta, mutta niiden nimistö on jo valtaosin kristillisperäistä.

Suomeen levisi varsin varhain myös vanhaa saksalaista ja skandinaavista nimistöä, etenkin hansakaupan aikana 1200–1400-luvuilla. Näillä nimillä oli usein myös kristillinen status, koska ne olivat säilyneet pyhimystenniminä. 1500-luvulla suomalaisten etunimistö muistutti varsin paljon ruotsalaisten nimistöä, mutta selviä erojakin oli. Esimerkiksi kansallispyhimyksemme nimi *Henrik* oli vain suomalaisten keskuudessa suosittu. Nimistö oli tuolloin myös hyvin yhdenmukaista: kymmenen yleisintä miehennimeä kattoi noin 60 prosenttia suomalaismiehistä ja kymmenen yleisintä naisennimeä jopa 90 prosenttia naisista. Kristillisperäiset nimet tulivat suomalaisille tutuiksi niin kirkollisista pyhimyskalenteista kuin virsikirjojen kalendaarioista ja vanhoista almanakoista. Usein ne saivat myös kansanomaisia nimiasuja (*Margareta* > *Reetta*; *Urbanus* > *Panu*), joista tuli myöhemmin virallisia etunimiämme. Tällaiset lyhentymät voivat perustua alku-, loppu- tai sisäheittoon. Useimmiten niitä muodostetaan Kiviniemen mukaan kuitenkin niin, että kantanimen yhdistetään erilaisia pääteaineksia, jolloin nimi mukautuu analogisesti tiettyihin malleihin (*Maria* > *Maiju* > *Maijuska*, *Susanna* > *Suska*, *Suski*, *Susso*).

Etunimiemme kielellistä taustaa Kiviniemi havainnollistaa kuvitteellisella sadan suomalaisen joukolla. Näistä nelisenkymmentä on raamatullisten nimien kantajia (varsin tasapuolisesti Vanhasta ja Uudesta testamentista) ja noin kolmekymmentä kirkollisten pyhimysnimien kantajia. Loppu kolmannes jakautuu kahteen ryhmään, joista toisella puolella on historiallisen merkkihenkilön tai esimerkiksi kirjallisen esikuvan nimi; toisen puolen nimillä ei sen sijaan ole selvää henkilöesikuvaa vaan ne ovat muun muassa luontoon

viittaavia nimiä tai taustaltaan epäselviä nimiä.

Kiviniemi selvittää erikseen myös omakielisten nimien, vieraskielisten nimiasujen ja vieraslähtöisten nimien suomalaistuneiden asujen ja erilaisten lyhentymien suosionvaihtelua Suomessa. Vieraskielisten nimiasujen suosio on Suomessa kasvanut selvästi 1970-luvulta lähtien. Tämä kasvu on tapahtunut etenkin etunimistömme ydinryhmän eli vieraslähtöisten nimien suomalaistuneiden asujen ja lyhentymien (*Kirsti*, *Riitta*; *Erkki*, *Matti*) kustannuksella. Laajimmat maamme nimiperheet edustavatkin juuri tällaisia nimiä, kuten *Johannes*-perheeseen kuuluvat *Janne*, *Jani*, *Juha*, *Juhani*, *Juho*, *Jukka*, *Jussi*, *Hannu* ja niin edelleen tai *Maria*-perheen *Maija*, *Maiju*, *Mari*, *Marja*, *Marjatta*, *Meeri* ja niin edelleen.

1800-luvulla suomalainen etunimistö kävi läpi merkittävän murroksen, kun omakieliset nimet tulivat suosituiksi. Uusia nimiä saatiin niin suomalaisesta kansanrunoudesta (*Ilmari*) kuin vierasperäisiä nimiä kääntämällä (*Donatus* > *Lahja*) tai suosimalla sellaisia näiden nimien kansanomaisia asuja, jotka osuivat yksiin suomenkielisten ilmausten kanssa (*Matilda* > *Ilta*). Suomalaisia nimiä löydettiin myös esimerkiksi historiallisista esikuvista ja paikannimistä (*Ilkka*, *Saimaa* > *Saima*). Omakieliset nimet olivat suosituimmillaan 1920–1940-luvuilla, jolloin niiden osuus poikien nimistä oli noin 25 prosenttia ja tyttöjen nimistä runsaat 30 prosenttia. Sotien jälkeen niiden suosio kuitenkin väheni 1970-luvun alkuun mennessä noin 10–15 prosenttiin. 2000-luvulla omakielisten nimien suosio näyttää taas lisääntyneen, kun suosioon ovat nousseet esimerkiksi *Aino*, *Helmi*, *Pinja*; *Onni*, *Pyry* ja *Veikka*. Kiviniemi onkin vakuuttunut siitä, että omakielinen aines on vahvistumassa uudelleen nimistössämme.

▷

NIMIPÄIVIÄ JA NIMILISTOJA

Kirjan kuudennessa, varsin lyhyessä luvussa Kiviniemi esittelee suomalaisen nimipäiväkalenterin vaiheet aina vuodesta 1705, jolloin ensimmäinen suomalainen almanakka julkaistiin, vuoteen 2005, jolloin toteutettiin viimeisin nimipäiväkalenterin uudistus. Maamme suomen- ja ruotsinkielisellä väestöllä on ollut omat nimipäiväkalenterinsa vuodesta 1929 lähtien. Tämän jälkeen suomalaisen kalenterin nimistöä on uudistettu vuosina 1950, 1973, 1984, 1995, 2000 ja 2005. Kalenteriuudistusten periaatteet ovat eri aikoina vaihdelleet paljonkin. Hankalinta kalenterinimistön uudistaminen oli ennen 1980-lukua, jolloin uudistajilla ei ollut käytössään luotettavia tilastotietoja väestön etunimistä. Tällöin kalenterit pyrkivätkin lähinnä ohjailemaan suomalaisten nimenantoa, tosin usein varsin huonolla menestyksellä. Kiviniemi onkin tullut siihen tulokseen, että »nimenvalintaa ei voida kalentereiden kautta ohjailla ainakaan kansan arvostusten vastaisesti». Nykyään nimen pääsyn kalenteriin ratkaisee ennen kaikkea nimen yleisyys, ja kalenteri pyrkii pikemminkin seuraillemaan väestön nimenantoa kuin ohjaamaan sitä.

Kirjan seitsemäs pääluke sisältää listan maamme yleisimmistä etunimistä eli nimistä, joita on 1900-luvulla annettu vähintään noin sadalle lapselle joko ensimmäiseksi tai jälkimmäiseksi etunimeksi. Nämä nimet kattavat noin 98 prosenttia kaikista maamme suomenkielisille kansalaisille 1900-luvulla annetuista nimistä. Miesten nimiä tällä listalla on 939 ja naisten nimiä 1 177. Kiviniemi korostaa, ettei kyseessä ole mikään suositusnimien luettelo. Tämän pitkän listan jäljessä on myös lista harvinaisemmista nimistä, joilla on 1900-luvulla ollut 45–94 nimenhaltijaa.

Kiviniemi löytää näistä listoista yllättäviäkin asioita. Esimerkiksi vuoden 1950

jälkeen on käyttöön tullut ainoastaan 10 uutta nimeä, joita on annettu vähintään tuhannelle lapselle. Näitä ovat *Janita*, *Jasmiina*, *Jessica*, *Oona*, *Pinja*, *Ronja*; *Jami*, *Miko*, *Miro* ja *Nico*. Yleisin etunimistömme ei siis olekaan viime vuosikymmeninä uudistunut niin nopeasti kuin voisi odottaa. Uusia nimiä syntyy toki kaiken aikaa, mutta ne jäävät usein harvinaisiksi. Kiviniemen mukaan uusia nimiä saadaan nimistöön niin uusia omakielisiä nimiä luomalla kuin aiempia yhdistelemällä (yhdyksnimet), niitä varioimalla (johdokset ja kontaminaatiot) ja erilaisia kirjoitusasuja valitsemalla.

Kirjan lopussa on myös — ensimmäistä kertaa Suomessa — etunimien käänteishakemisto. Mukana ovat kaikki nimet, joilla on vähintään kymmenen esiintymää, yhteensä yli 5 000 nimeä. Tästä käyttökelpoisesta hakemistosta löytyvät helposti vaikkapa *-tja*-loppuiset naisennimet: *Katja*, *Matja*, *Natja*, *Tatja*, *Mitja* ja *Ritja*. Lisäksi kirjan lopussa on lista keskeisimmistä Kiviniemen käyttämistä termeistä, samoin kuin hakemisto kirjan tekstissä esiintyvistä etunimistä.

LOPUKSI

Suomalaisten etunimet on ansiokas ja merkittävää uutta tietoa ja teoreettista pohdintaa sisältävä suomalaisen etunimitutkimuksen perusteos, johon Kiviniemi on sisällyttänyt keskeisimmät tämän alan tutkimustuloksensa yli 25 vuoden ajalta. Kirjan vaikutus suomalaiseen nimistöntutkimukseen ja sen opetukseen on varmasti vahva ja pitkäkestoinen. Toivottavasti kirja saa ansaitsemansa huomion myös muissa maissa.

Koska kirjojen kirjoittaminen ja julkaiseminen on inhimillistä toimintaa, tähänkin teokseen on pujahtanut joitakin oikolukuja muita virheitä. Suurin lukijaa häiritsevä seikka liittyy etunimien kursivointiin.

Nimet on usein kielenaineiksina tekstissä kursivoitu, kuten on syytäkin, mutta yllättävän usein niitä on myös jätetty kursivoimatta (esim. s. 27). Joissakin taulukoissa nimien kursivoinneilla ja kursivoimatta jättämisellä on selvästi syynsä ja myös selityksensä (esim. s. 70 ja 304–305), mutta tekstinsisäisten nimien kohdalla lukija jää usein hämmästelemään asiaa.

Kirjassa on myös vaihtelua sen suhteen, missä järjestyksessä tyttöjen ja poikien nimilistat ja taulukot esitetään. Välillä tyttöjen listat ovat ensin (esim. s. 49–), välillä poikien (esim. s. 102–). Lukijaa ehkä helpottaisi, jos järjestys olisi aina sama. Joidenkin nimilistojen otsikoissa lisäinformaatio olisi saattanut myös olla paikallaan, jottei sitä tarvitsisi hakea itse tekstistä. Esimerkiksi otsikko »Tyttöjen sata suosituinta 1990–1999» voisi hyvin olla »Tyttöjen sata suosituinta ensinimeä 1990–1999». Lisäksi muun muassa sivulla 217 olevan kaavion numeron tulisi olla 74 eikä 73, ja viidennessä luvussa »Mistä nimet tulevat?» on epä johdonmukaisuuksia alaviitenumeroissa.

Nämä puutteet ovat kuitenkin hyvin marginaalisia eivätkä millään tavoin vähennä tutkimuksen arvoa. Kiviniemi esittää kirjassaan kiehtovia tutkimustuloksia ja näkemyksiä suomalaisten etunimistöstä, ja lukija jää kirjoittajan lailla pohtimaan, mihin suuntaan suomalaisten etunimistö kehittyy. Kiviniemi itse arvioi nimenannon tulevaisuutta näin (s. 147): »Suunta voi kääntyä takaisin yhteisöllisempiin valintoihin, mutta mahdollista on sekin, että koko perinteinen etunimijärjestelmä alkaa globalisaation edetessä murentua ja saada uusia piirteitä monista toisenlaisista etunimijärjestelmistä.» Muutaman vuosikymmenen kuluttua näemme, kumpi näistä ennustuksista toteutuu — vai tapahtuuko

etunimistössämme kenties jotain vielä yllättävämpää. ■

MINNA SAARELMA

Sähköposti: minna.saarelma@pp.inet.fi

LÄHTEET

- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvaihtaminen*. Espoo: Weilin+Göös.
- 1993: *Iita Linta Maria. Etunimiopas vuosituuhannen vaihteeseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEMPIÄINEN, PENTTI 1989: *Nimipäivättömien nimipäiväkirja*. Juva: WSOY.
- 1994: *Nimipäiväsanat. Mitä nimet kertovat*. Helsinki: Kirjapaja.
- 2004 [1999]: *Suuri etunimikirja*. 3., tarkistettu painos. Juva: WSOY.
- NUMMELIN, JURI – TEERJOKI, ELINA 2003: *Osma, Ranja, Vilmiina. 800 harvinaista etunimeä*. Helsinki: Nemo.
- 2004: *Aenna, Rosma, Velveena. 300 etunimiehdokasta maailmalta*. Pori: Kirjallisuuden Puolesta Muusa.
- 2005: *Eemu, Ukri, Amelie: 200 kaunista ja harvinaista etunimeä*. Helsinki: Nemo.
- SAARELMA, MINNA 2006: *Nimipäiväjuhlat*. Helsinki: Kirjapaja.
- 2007: *Nimi lapselle*. Helsinki: Minerva Kustannus.
- SAARIKALLE, ANNE – SUOMALAINEN, JOHANNA 2007: *Suomalaiset etunimet Aadasta Yrjöön*. Helsinki: Gummerus.
- VILKUNA, KUSTAA 1959: *Oma nimi ja lapsen nimi. Tietoja etunimistämme*. Helsinki: Otava.
- 1969: *Suuri nimipäiväkalenteri*. Helsinki: Otava.
- 2005 [1976]: *Etunimet*. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Otava.